

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

တိုင်းရင်းဆေးတက္ကသိုလ်

မန္တလေး

ပါဠိ သက္ကတဌာန

ဒုတိယနှစ်

ပါဠိဘာသာ

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

(အမှာစကား)

ဤစာအုပ်သည် ဒုတိယနှစ် ကျောင်းသား/ကျောင်းသူများအတွက် ပြုစုထားပါသည်။ ပါဠိသဒ္ဒါ၊ စာပေနှင့် ပါဠိမှမြန်မာသို့ ဘာသာပြန်ဆိုခြင်းများ၊ ပါဠိဝါကျတည်ဆောက်ပုံ လေ့ကျင့်ခန်းများ ဖော်ပြထားပါသည်။

သင်ကြားရလွယ်ကူစေရန်နှင့် လေ့လာမှတ်သားရာ၌ လျင်မြန်စွာ ဖတ်မြောက်စေရန် သဒ္ဒါပိုင်းကို ဦးစားပေးပြုစုထားရှိပါသည်။ ဤစာအုပ်၌ ပထမနှစ် ပါဠိဘာသာစာအုပ်၌ မပါရှိသည့် အကြောင်းအရာများကို အဓိက ရေးသားထားပါသည်။ သို့ဖြစ်ပါ၍ ပထမနှစ် ပါဠိဘာသာစာအုပ်နှင့် ဒုတိယနှစ်ပါဠိဘာသာစာအုပ် တို့သည် ဆက်စပ်လျက်ရှိပါသည်။

ပထမနှစ်ပါဠိဘာသာစာအုပ်နှင့် ဒုတိယနှစ်ပါဠိဘာသာစာအုပ်တို့ကို ယဉ်တွဲလေ့လာပါက ပါဠိဘာသာနှင့် ရေးသားပြုစုထားသော ဆေးအမည်များ၊ အပင်များ၊ ဆေးကျမ်းများကို လွယ်ကူလျင်မြန်စွာ ဖတ်ရှုနားလည်နိုင်မည် ဖြစ်ပါသည်။

ပြုစုသူ
ဒေါ်မြင့်မြင့်နိုင်
ကထိက၊ ဌာနမှူး
ပါဠိသက္ကတဌာန
တိုင်းရင်းဆေးတက္ကသိုလ်

ကူညီညွှန်ကြားအားပြည့်ကြသူများ -

၁။ ဆရာကြီး ဦးဟန်တင်	- ပါမောက္ခ၊ ဌာနမှူး(ငြိမ်း)၊ အရှေ့တိုင်းပညာဌာန၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်။
၂။ ဆရာကြီး ဦးထွန်းမြင့်	- ပါမောက္ခ၊ ဌာနမှူး၊ အရှေ့တိုင်းပညာဌာန၊ ကျောက်ဆည်တက္ကသိုလ်။
၃။ ဆရာကြီး ဒေါက်တာမြတ်ညွှန့်	- ပါမောက္ခ၊ ဌာနမှူး၊ အရှေ့တိုင်းပညာဌာန၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်။
၄။ အရှင်တေဇနိယ(တက္ကသိုလ်ဟောဇာလင်း)	- ချမ်းသာကြီးတောင်တိုက်၊ ရတနာဘုံမြင့်စာချကျောင်း၊ မန္တလေးမြို့။

၁၇ . ၁၂ . ၂၀၀၉။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

မာ တိ ဘာ

နဉ်	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
၁။	ကိတ်နာမ် (၁) ပစ္စုပ္ပန်ကိတ်နာမ် (၂) အတိတ်ကိတ်နာမ် (၃) ကိစ္စကိတ်နာမ်	
၂။	ကာရိုက်ကြိယာ	
၃။	ကမ္မဘာဝကြိယာ	
၄။	နာမ်စားများ (က) ပုဂ္ဂလနာမ်စား (ခ) နိဒဿနနာမ်စား (ဂ) အန္တယီနာမ်စား (ဃ) ပုစ္ဆာနာမ်စား (င) အနိယမနာမ်စား	
၅။	သမာသ် (၁) ဒွန္ဒု(ဒွန်)သမာသ် (၂) တပ္ပုရိသ(တပ္ပုရိသ်)သမာသ် (၃) ကမ္မဓာရယ(ကမ္မဓာရဉ်း)သမာသ် (၄) ဒိဂုသမာသ် (၅) အဗျယိဘာဝ(အဗျယိဘော)သမာသ် (၆) ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်	

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

စဉ်	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
၆။	တဒ္ဒိတ်ပုဒ်များ	
၇။	နိပါတ်ပုဒ်များ	
	(၁) ပဋိသေခနိပါတ်ပုဒ်	
	(၂) သမ္ပန္နနိပါတ်ပုဒ်	
	(၃) ဣတိဝစနပုဒ်	
၈။	အသုံးများသော နိပါတ်ပုဒ်များ	
၉။	အနာဒရနှင့်ဘာဝလက္ခဏာဝါကျများ	
၁၀။	ပုစ္ဆာဝါကျများ	
၁၁။	နိရုတ္တိနည်းများ	
၁၂။	ပါဠိစာပေကောက်နုတ်ချက်	
	(က) ဂါထာ (ဓမ္မပဒ၊ လောကနီတိကျမ်းတို့မှ ဂါထာကောက်နုတ်ချက်များ)	
	(ခ) စုဂ္ဂိုဿ (ဇာတကနှင့် မဟာဝဂ္ဂမှ ဝတ္ထုကောက်နုတ်ချက်များ)	
၁၃။	ပါဠိမှ မြန်မာသို့ဘာသာပြန်ဆိုခြင်း	
၁၄။	ပါဠိဝါကျတည်ဆောက်ပုံလေ့ကျင့်ခန်းများ	
၁၅။	Test One	

အတိတ်ကိတ်နာမ်

အတိတ်ကိတ်နာမ်သည် ပြီးခဲ့သော အတိတ်ကာလအခြေအနေကို ဖော်ပြသော ကိတ်နာမ်ဖြစ်သည်။
များသောအားဖြင့် ကမ္မဘဝအနက်ကို ဖော်ပြသည်။

မြန်မာလို "... အပ်ပြီ၊ ... ပြီးပြီ" ဟု ပြန်ဆိုရ၏။

အတိတ်ကိတ်နာမ်ပစ္စည်းများမှာ "တ" နှင့် "န" တို့ဖြစ်၏။ ယင်းတို့တွင် "တ" ပစ္စည်းကို အသုံးများ၏။
"တ" ပစ္စည်းကို ဓာတ်သို့လည်းကောင်း၊ တည်ပုဒ်သို့လည်းကောင်း ဆက်သွယ်နိုင်၏။

'တ' ပစ္စည်းဆက်ပုံ

၁။ ဓာတ်သို့ဆက်ပုံ

(က) သရဆုံးသော ဓာတ်သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်ရ၏။ ဓာတ်၏သရ "အာ" သည် "ဣ" သို့မဟုတ် "ဤ" သို့ ပြောင်းတတ်သည်။

ပြယုဂ် -

√သု	+	တ	=	သုတ	=	ကြားပြီ။
√ဘူ	+	တ	=	ဘူတ	=	ဖြစ်ပြီ။
√ဇိ	+	တ	=	ဇိတ	=	အောင်အပ်ပြီ။
√နိ	+	တ	=	နိတ	=	ဆောင်အပ်ပြီ။
√ဉ	+	တ	=	ဉတ	=	သိအပ်ပြီ။
√စိ	+	တ	=	စိတ	=	ဆည်းပူးအပ်ပြီ၊ စုဆောင်းအပ်ပြီ။

(ခ) "အာ" သရဆုံးသော အချို့ဓာတ်တို့သို့ ဆက်သောအခါ အထူးတည်ပုဒ်ဖြစ်၏။

ပြယုဂ် -

√မာ	+	တ	=	မိတ	=	တိုင်းထွာအပ်ပြီ။
√ပါ	+	တ	=	ပိတ	=	သောက်အပ်ပြီ။
√ဌာ	+	တ	=	ဌိတ	=	ရပ်ပြီ။
√ဓာ	+	တ	=	ဟိတ	=	ဆောင်အပ်ပြီ။
√ဂါ	+	တ	=	ဂိတ	=	သိဆိုအပ်ပြီ။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

(ဂ) ဗျည်းဆုံးဓာတ်သို့ “ကု(၁)” သရခံ၍ ဆက်ရ၏။

ပြယုဂ်-

√ပစ်	+	ဝ	+	တ	=	ပစိတ	=	ချက်အပ်ပြီ
√ခါဒိ	+	ဝ	+	တ	=	ခါဒိတ	=	စားအပ်ပြီ
√လိဒိ	+	ဝ	+	တ	=	လိဒိတ	=	ရေးခြစ်အပ်ပြီ
√ဂိလိ	+	ဝ	+	တ	=	ဂိလိတ	=	မျိုးအပ်ပြီ
√ကထိ	+	ဝ	+	တ	=	ကထိက	=	ပြောအပ်ပြီ
√ပစ္စ	+	ဝ	+	တ	=	ပစ္စ	=	ချက်အပ်ပြီ
√ဝစ္စ	+	ဝ	+	တ	=	ဝစ္စ	=	ပြောအပ်ပြီ
√ဝဏ္ဏ	+	ဝ	+	တ	=	ဝဏ္ဏ	=	စိုက်ပျိုးအပ်ပြီ
√ဝသ္မ	+	ဝ	+	တ	=	ဝဏ္ဏ	=	နေပြီ
√ဒါ	+	ဝ	+	တ	=	ဒါတ္တ	=	ပေးအပ်ပြီ
√ဘုဇ္ဇ	+	ဝ	+	တ	=	ဘုတ္တ	=	စားအပ်ပြီ
√ဣသ္မ	+	ဝ	+	တ	=	ဣဋ္ဌ	=	အလိုရှိအပ်ပြီ

(ဃ) အချို့ဗျည်းဆုံးဓာတ်တို့သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်သော် အဆုံးဗျည်းနှင့် “တ”တို့ ပေါင်းစပ်၍ ရုပ်ပြောင်း၏။

ပြယုဂ် -

√မုဇ္ဇ	+	တ	=	မုတ္တ	=	လွှတ်အပ်ပြီ၊ လွှတ်ပြီ။
√ဘုဇ္ဇ	+	တ	=	ဘုတ္တ	=	စားအပ်ပြီ၊ စားပြီးပြီ။
√ဣသ္မ	+	တ	=	ဣဋ္ဌ	=	အလိုရှိအပ်ပြီ။
√ဒဋ္ဌ	+	တ	=	ဒဋ္ဌ	=	ကိုက်အပ်ပြီ။
√တဏ္ဍ	+	တ	=	တတ္တ	=	ပူလောင်ပြီ။

(င) “ရိ၊ နိ၊ မိ”တို့ဖြင့်ဆုံးသော ဓာတ်တို့သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်သော် အဆုံးဗျည်း “ရိ၊ နိ၊ မိ”တို့ ကျေ၏။

ပြယုဂ် -

√ကရိ	+	တ	=	ကတ	=	ပြုအပ်ပြီ။
√သရိ	+	တ	=	သတ	=	သတိရပြီ။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

√မရ်	+	တ	=	မတ	=	သေပြီ။
√ဟန်	+	တ	=	ဟတ	=	သတ်အပ်ပြီ။
√ခန်	+	တ	=	ခတ	=	တူးအပ်ပြီ။
√ရမ်	+	တ	=	ရတ	=	မွေ့လျော်ပြီ။

၂။ တည်ပုဒ်သို့ဆက်ခြင်း

(က) တည်ပုဒ်သို့ များသောအားဖြင့် အဆုံးသရကိုချေလျက် “ဣ(၁)” သရခံ၍ ဆက်ရ၏။

ပြယုဂ် -

ဓာတ်	တည်ပုဒ်	အတိတ်ကိတ်နာမ်တည်ပုဒ်	အဓိပ္ပါယ်
√ဘုဇ်	ဘုဇ္ဇ	ဘုဇ္ဇိတ	စားအပ်ပြီ
√ဣသ်	ဣစ္ဆ	ဣစ္ဆိတ	အလိုရှိအပ်ပြီ
√လိပ်	လိပ္ပ	လိပ္ပိတ	လိမ်းကျံအပ်ပြီ
√ဇိ	ဇေ	ဇေတိ	အောင်အပ်ပြီ
√စိန္တိ	စိန္တယ	စိန္တယိတ	ဆင်ခြင်အပ်ပြီ/ကြံစည်အပ်ပြီ
√ဟာ	ဟော	ဟေတိ	စွန့်အပ်ပြီ
√သု	သုဏော၊ သုဏာ	သုဏိတ	ကြားနာအပ်ပြီ
√ကရိ	ကရော	ကရိတ	ပြုလုပ်အပ်ပြီ

“န” ပစ္စည်းဆက်ပုံ

“န” ပစ္စည်းသည် ‘တ’ ပစ္စည်းကဲ့သို့ အသုံးမများချေ။ ကြိယာတည်ပုဒ်များသို့ မဆက်ဘဲ ဓာတ်များကိုသာ ဆက်လေ့ရှိသည်။

ဆက်သွယ်ပုံ

(၁) “ဒိ၊ ရိ၊ ဓိ” ဗျည်းဆုံးသော ဓာတ်များသို့ တိုက်ရိုက်ဆက်လျှင် အဆုံးဗျည်းနှင့် “န” တို့ ရှပ်ပြောင်း၍ “န္တ” ဖြစ်လာသည်။ ဓာတ်ဆုံးဗျည်း “ရိ” ဖြစ်မူ “ဣ” သို့ ရှပ်ပြောင်း၏။ ဓာတ်၏သရသည် အကယ်၍ “အ” ဖြစ်မူ “ဣ” သို့ ပြောင်းတတ်၏။

ပြယုဂ် -

√ဆိဒ်	+	န	=	ဆိန္တ	=	ဖြတ်အပ်ပြီ
√ကိရိ	+	န	=	ကိဣ	=	ပြုံးပြင်းအပ်ပြီ
√ဘိဒ်	+	န	=	ဘိန္တ	=	ခွဲအပ်ပြီ

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

ပ	√သဒ်	+	န	=	ပသန္တ	=	ကြည်ညိုပြီ
သံ	√ပဒ်	+	န	=	သမ္ပန္တ	=	ပြည့်စုံပြီ
	√ဇိရ်	+	န	=	ဇိဏ္ဏ	=	ဆွေးမြေ့ပြီ၊ အိုမင်းပြီ
	√ပုရ်	+	န	=	ပုဏ္ဏ	=	ပြည့်ပြီ
	√စရ်	+	န	=	စိဏ္ဏ	=	လေ့ကျင့်အပ်ပြီ၊ လှည့်လည်အပ်ပြီ
	√နမ်	+	န	=	နိန္ဒ	=	ကိုင်းညွတ်ပြီ

(၂) အချို့သော ဗျည်းဆုံးဓာတ်သို့ ဣ(ဝ) သရခံ၍ ဆက်ရ၏။

ပြယုဂ် -

√သုဝ် + ဝ + န = သုဝိန = အိပ်ပြီ

(၃) ဣ၊ ဤ၊ ဥ၊ ဦ ဆုံးသောဓာတ်သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်ရ၏။

ပြယုဂ် -

√စိ	+	န	=	စိန	=	ဆည်းပူးစုဆောင်းအပ်ပြီ
√ဇိ	+	န	=	ဇိန	=	အောင်အပ်ပြီ
√လိ	+	န	=	လိန	=	ကပ်ငြိအပ်ပြီ
√ခိ	+	န	=	ခိဏ	=	တုန်ခမ်းပြီ
√လူ	+	န	=	လူန	=	ရိတ်ဖြတ်အပ်ပြီ

(၄) “အာ” သရဆုံးသော ဓာတ်သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်သောအခါ “အာ” နှင့် “န” တို့သည် “ဣန္ဒ၊ ဤန” ၏။

ပြယုဂ် -

√ဒါ	+	န	=	ဒိန္န	=	ပေးအပ်ပြီ	
√ဟာ	+	န	=	ဟိန	=	စွန့်အပ်ပြီ	
ပ	√ဟာ	+	န	=	ပဟိန	=	စွန့်ပယ်အပ်ပြီ

(၅) ဗျည်းဆုံးသော ဓာတ်အချို့သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်သောအခါ အဆုံးဗျည်းနှင့် “န” တို့ ရုပ်ပြောင်း၏။

ပြယုဂ် -

√ဘဉ္စ	+	န	=	ဘဂ္ဂ	=	ချိုးဖျက်အပ်ပြီ
√ဝိဉ္စ	+	န	=	ဝိဂ္ဂ	=	တုန်လှုပ်ပြီ
√လဂ်	+	န	=	လဂ္ဂ	=	ကပ်ငြိအပ်ပြီ

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

အတိတ်ကိတ်နာမ်အသုံးပြုပုံ

- (၁) အတိတ်ကိတ်နာမ်ကို ပဓာနကြိယာအဖြစ် အသုံးပြုနိုင်၏။ ဤသို့သုံးရာတွင် 'ဟောတိ' စသော ကြိယာကို ထည့်၍သော်လည်းကောင်း၊ ချန်လှပ်၍သော်လည်းကောင်း အသုံးပြုနိုင်၏။
ပြယုဂ် -

သော ဝနသ္မာ အာဂတော (ဟောတိ)။ = သူသည် တောမှ လာပြီ။
ဟောတိကို မသုံးလျှင် လာပြီဟု ဆိုပြန်လေ။
သာ အသနာ ပုပ္ဖံ ဘဂ္ဂါ (ဟောတိ)။ = သူမသည် ပိတောက်ပင်မှ ပန်းကို ချိုးပြီ။
ဖလံ ရုက္ခသ္မာ ပတိတံ (ဟောတိ)။ = သစ်သီးသည် သစ်ပင်မှ ကျပြီ။

- (၂) အတိတ်ကိတ်နာမ်သည် ကမ္မဘာဝအနက်ကိုပေးလျှင် ကတ္တာကို ကရဏ ကာရက၊ ကံကို ကတ္တာ ကာရက၌ ဝိဘတ်သက်ရ၍ ယင်းအတိတ်ကိတ်နာမ်သည်လည်း ကတ္တာကာရက (ဝိဘတ်သက် ထားသောကံ) ပုဒ်နှင့် လိင်၊ ကာရက၊ ပုစံတို့ တူညီရ၏။

ပြယုဂ် -

ဂိလာနဿ ဘေသဇ္ဇော တိက္ခိစ္ဆကေန ဒါတဗ္ဗော။
လူနာအတွက် ဆေးကို ဆေးဆရာသည် ပေးအပ်ပြီ။
မယာ ဘေသန္တံ ကတံ။
ကျွန်ုပ်သည် ဆေးကို ပြုအပ်ပြီ။

- (၃) အချို့သော အတိတ်ကိတ်နာမ်ကို နာမဝိသေသနကဲ့သို့ အသုံးပြုနိုင်၏။

ပြယုဂ် -

ဗောဓိသတ္တော ဇိဏ္ဏံ ပုရိသံ အဒ္ဓဿ။
ဘုရားလောင်းသည် အိုမင်းသောသူကို မြင်ပြီ။
နရော ပက္ကံ ဘတ္တံ ဘုဉ္ဇတိ။
လူသည် ချက်အပ်(ကျက်)သော ထမင်းကို စား၏။

- (၄) အတိတ်ကိတ်နာမ်ကို နာမ်၊ နာမ်စားတို့နှင့် သာမီ သို့မဟုတ် သြကာသကာရက၌ လိင်၊ ကာရက၊ ပုစံ တို့ တူညီစွာ သုံးသော် 'သောအခါ ၊ လတ်သော်' ဟု အဓိပ္ပါယ်ရ၏။

(အနာဒရနှင့် ဘာဝလက္ခဏာ သုံးပုံ)

ပြယုဂ် -

အာစရိယဿ ဩဝဒိတဿ သိဿာ ကိဉ္ဇန္တိ။
ဆရာသည် ဆုံးမလတ်သော် တပည့်တို့သည် ကစားကြကုန်၏။
မာတုယာ စိန္တယိတာယ ပုတ္တော သယတိ။
မိခင်သည် စဉ်းစားသောအခါ သားသည် လဲလျောင်းသွား၏။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

(၅) အချို့သော အတိတ်ကိတ်နာမ်ပုဒ်တို့ကို နာမ်အဖြစ် အသုံးပြုရ၏။

ပြယုဂ် -

✓ဗုဓ် = သိခြင်း ၊ ဗုဒ္ဓ = သိပြီ ၊ ဗုဒ္ဓေါ = (သစ္စာလေးပါးကိုသိပြီးသူ) ဘုရားရှင်

✓ဟသ် = ရယ်ခြင်း ၊ ဟသိတ = ရယ်ပြီ ၊ ဟသိတံ = ရယ်ခြင်း

✓ဇိ = အောင်ခြင်း ၊ ဇိန = အောင်ပြီ ၊ ဇိနော = အောင်ပြီးသောမြတ်စွာဘုရား

✓ဂါ = သိဆိုခြင်း ၊ ဂီတ = သိဆိုပြီ ၊ ဂီတံ = သိချင်း

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

ကိစ္စကိတ်နာမ်

ကိစ္စကိတ်နာမ်သည် “အပ်သည်၊ သင့်သည်၊ ထိုက်သည်” ဟူသော အနက်ကိုဖော်ပြ၏။
ပစ္စည်းများမှ “တဗ္ဗ ၊ အနိယ ၊ ယ(တျ) ၊ ဣစ္ဆ (ရိစ္ဆ)” တို့ဖြစ်၏။ “တဗ္ဗ” ပစ္စည်းကို အသုံးများ၏။
ပစ္စည်းဆက်သွယ်ပုံမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်၏။

“တဗ္ဗ” ပစ္စည်းဆက်ပုံ

(၁) ဓာတ်သို့ဆက်ပုံ

(က) “အာ” သရဆုံးဓာတ်သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်ရ၏။

ပြယုဂ် -

√ဒါ	+	တဗ္ဗ	=	ဒါတဗ္ဗ	=	ပေးအပ်၏။
√ဉာ	+	တဗ္ဗ	=	ဉာတဗ္ဗ	=	သိအပ်၏။
√ဌာ	+	တဗ္ဗ	=	ဌာတဗ္ဗ	=	ရပ်တည်အပ်၏။
√ပါ	+	တဗ္ဗ	=	ပါတဗ္ဗ	=	သောက်အပ်၏။
√ဟာ	+	တဗ္ဗ	=	ဟာတဗ္ဗ	=	ပယ်အပ်၏။

(ခ) “ဣ၊ ဤ” သရဆုံးသော ဓာတ်သို့ဆက်သော် များသောအားဖြင့် “ဣ၊ ဤ” သည် ဂုဏ်မြောက်သည်။

ပြယုဂ် -

ခြွင်းချက် ။	ဩ	√ဇိ	+	တဗ္ဗ	=	ဇေတဗ္ဗ	=	အောင်အပ်၏။
		√နိ	+	တဗ္ဗ	=	နေတဗ္ဗ	=	ဆောင်အပ်၏။
		√စိ	+	တဗ္ဗ	=	ဩစိတဗ္ဗ	=	စုဆောင်းအပ်၏။
		√ကိ	+	တဗ္ဗ	=	ကိတဗ္ဗ	=	ဝယ်အပ်၏။

(ဂ) ဗျည်းဆုံးသော ဓာတ်သို့ များသောအားဖြင့် “ဣ (ဝိ)” သရခံ၍ ဆက်ရ၏။

ပြယုဂ် -

√ပစ်	+	ဝိ	+	တဗ္ဗ	=	ပစိတဗ္ဗ	=	ချက်အပ်၏။
√ခါဒိ	+	ဝိ	+	တဗ္ဗ	=	ခါဒိတဗ္ဗ	=	စားအပ်၏။
√ခနိ	+	ဝိ	+	တဗ္ဗ	=	ခနိတဗ္ဗ	=	တူးအပ်၏။
√ပုစ္ဆိ	+	ဝိ	+	တဗ္ဗ	=	ပုစ္ဆိတဗ္ဗ	=	မေးအပ်၏။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

(ဃ) အချို့သော ဗျည်းဆုံးဓာတ်သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်သော် ဓာတ်၏ အဆုံးဗျည်းနှင့် “တ်” တို့ ရုပ်ပြောင်း၏။

ပြယုဂ် -

√ဂမ်	+	တဗ္ဗ	=	ဂန္တဗ္ဗ	=	သွားအပ်၏။
√လဘ်	+	တဗ္ဗ	=	လဒ္ဓဗ္ဗ	=	ရအပ်၏။
√ကရ်	+	တဗ္ဗ	=	ကတ္တဗ္ဗ(ကာတဗ္ဗ)	=	ပြုသင့်၏။
√ဝသ်	+	တဗ္ဗ	=	ဝတ္တဗ္ဗ	=	နေသင့်၏။
√ဘုဇ်	+	တဗ္ဗ	=	ဘောဗ္ဗ	=	စားသင့်၏။
√ဝဇ်	+	တဗ္ဗ	=	ဝတ္တဗ္ဗ	=	ပြောသင့်၏။
√ဒိသ်	+	တဗ္ဗ	=	ဒဋ္ဌဗ္ဗ	=	မြင်သင့်၏။

(၂) တည်ပုဒ်သို့ဆက်ခြင်း

(က) များသောအားဖြင့် “ဥ၊ ဦ” ဆုံးသော ဓာတ်များကို တည်ပုဒ်ပြုပြီးမှ “က္က(ဝ)” သရဖြင့် ဆက်ရသည်။

ပြယုဂ် -

√ကူ	>	ကဝ	+	ဝ	+	တဗ္ဗ	=	ကဝိတဗ္ဗ	=	အသံပြုအပ်၏။
√ဘူ	>	ဘဝ	+	ဝ	+	တဗ္ဗ	=	ဘဝိတဗ္ဗ	=	ဖြစ်သင့်၏။

ခြွင်းချက် ။ ။ √သု > သော + တဗ္ဗ = သောတဗ္ဗ = ကြားနာသင့်၏။

(ခ) အချို့သော ဗျည်းဆုံးဓာတ်တို့ကို တည်ပုဒ်ပြုပြီးမှ “က္က(ဝ)” သရခံ၍ ဆက်ရ၏။ ထိုအခါ တည်ပုဒ်တို့၏ အဆုံးသရကို ချေရသည်။

ပြယုဂ် -

√ဆိဒ်	>	ဆိန္ဒ	+	ဝ	+	တဗ္ဗ	=	ဆိန္ဒိတဗ္ဗ	=	ဖြတ်သင့်၏။
√ဂဟ်	>	ဂဏှာ	+	ဝ	+	တဗ္ဗ	=	ဂဏှိတဗ္ဗ	=	ယူအပ်၏။
√က္ကသ်	>	က္ကစ္ဆ	+	ဝ	+	တဗ္ဗ	=	က္ကစ္ဆိတဗ္ဗ	=	အလိုရှိသင့်၏။
√ဗုဇ်	>	ဗုဇ္ဈ	+	ဝ	+	တဗ္ဗ	=	ဗုဇ္ဈိတဗ္ဗ	=	သိသင့်၏။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

အနိယပစ္စည်းဆက်ပုံ

“အနိယ”ပစ္စည်းကို ဓာတ်သို့မဟုတ် တည်ပုဒ်သို့ တိုက်ရိုက်ဆက်ရ၏။

ပြယုဂ် -	√ပစ်	+	အနိယ	=	ပစနိယ	=	ချက်သင့်၏။
	√ခါဒ်	+	အနိယ	=	ခါဒနိယ	=	စားသင့်၏။
	√ပူဇ်	+	အနိယ	=	ပူဇနိယ	=	ပူဇော်သင့်၏။
	√ပါ	+	အနိယ	=	ပါနိယ	=	သောက်သင့်၏။
	√ကရိ	+	အနိယ	=	ကရဏိယ	=	ပြုသင့်၏။
	√သု	+	အနိယ	=	သဝနိယ၊ သဝဏိယ	=	ကြားနာသင့်၏။
	√ဘူ	>	ဘဝ + အနိယ	=	ဘဝနိယ	=	ဖြစ်သင့်၏။

မှတ်ချက် ။ ။ √ကရိ ဓာတ်သို့ အနိယ ဆက်သည့်အခါ “ရိ”၏အစွမ်းကြောင့် “နိ”ကို “ဏိ”သို့ ပြောင်းပေးရ၏။

၃။ အချို့သော ဓာတ်(နှင့် တည်ပုဒ်များ)သို့ အနိယပစ္စည်းဆက်သော် ဓာတ်(သို့မဟုတ် တည်ပုဒ်)၏ သရကို သရရှည်ပြုပေးရ၏။

ပြယုဂ် -

√သရိ + အနိယ = သာရဏိယ = အောက်မေ့အပ်သော

“ယ”ပစ္စည်းဆက်ပုံ

ဓာတ်သို့ဆက်ပုံ

(၁) “အာ၊ ဣ၊ ဤ”ဆုံးသော ဓာတ်များသို့ “ယ”ကိုဆက်သော် “အာ၊ ဣ၊ ဤ”ကို “ဧ”ပြု၍ “ယ”ကို ခွေးဘော်ပြုရ၏။

ပြယုဂ် -

√ဟာ	+	ယ	=	ဟေယျ	=	စွန့်သင့်၏။
√ပါ	+	ယ	=	ပေယျ	=	သောက်သင့်၏။
√ဒါ	+	ယ	=	ဒေယျ	=	ပေးသင့်၏။
√ဉာ	+	ယ	=	ဉေယျ	=	သိသင့်၏။
√ဇိ	+	ယ	=	ဇေယျ	=	အောင်သင့်၏။
√နိ	+	ယ	=	နေယျ	=	ဆောင်သင့်၏။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

(၂) ဗျည်းဆုံးဓာတ်အချို့သို့ “ယ” ကို တိုက်ရိုက်ဆက်သော် ဓာတ်၏အဆုံးဗျည်းနှင့် ‘ယ’ တို့ ရုပ်ပြောင်း၏။
ပြယုဂ် -

√ဂမ်	+	ယ	=	ဂမ္မ	=	သွားသင့်၏။
√လဘိ	+	ယ	=	လတ္တ	=	ရသင့်၏။
√ခါဒိ	+	ယ	=	ခဇ္ဇ	=	စားသင့်၏။
√ဘိဒိ	+	ယ	=	ဘိဇ္ဇ	=	ခွဲသင့်၏။
√ဟသိ	+	ယ	=	ကဿ	=	ရယ်သင့်၏။

(၃) အနည်းငယ်သော ဗျည်းဆုံးဓာတ်သို့ “ဣ(ဝ)” သရခံ၍ ဆက်သောအခါ ဓာတ်၏ သရ“အ” ကို “အာ” ပြုရ၏။

ပြယုဂ် -

√ကရိ	+	ဝ	+	ယ	=	ကာရိယ	=	ပြုလုပ်သင့်၏။
√ဘရိ	+	ဝ	+	ယ	=	ဘာရိယ	=	ဆောင်သင့်၏။

ဣစ္စ (ရိစ္စ) ပစ္စည်း

√ ကရိနှင့် √ဘရိ ဓာတ်တို့သို့ ဣစ္စပစ္စည်းကိုဆက်သော် ဓာတ်၏အဆုံးဗျည်း ရှိ ကျေ၏။

ပြယုဂ် -

√ကရိ	+	ဣစ္စ	=	ကိစ္စ	=	ပြုလုပ်သင့်၏။
√ဘရိ	+	ဣစ္စ	=	ဘစ္စ	=	ဆောင်သင့်၏။

ကိစ္စကိတ်နာမ်အသုံးပြုပုံ

(၁) ကိစ္စကိတ်နာမ်ကို ပဓာနကြိယာကဲ့သို့ သုံးနိုင်၏။ ယင်းသို့သုံးရာတွင် ကမ္မဘာဝ သဘောသက်ရောက်ခြင်းကြောင့် ပြုလုပ်သော ကတ္တာပုဒ်ကို ကရဏကာရကနှင့် ကံပုဒ်ကို ကတ္တာကာရက ဝိဘတ်များ သက်ရ၏။ ကိစ္စကိတ်နာမ်ကို ကတ္တာကာရကဝိဘတ် သတ်ထားသောကံပုဒ်နှင့် လိင်၊ ကာရက၊ ဝုစ်တို့ တူညီစွာ ဝိဘတ်သွယ်ရ၏။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

ပြယုဂ် -

မယာ ကုသလံ ကမ္မံ ကတ္တဗ္ဗံ။
ကျွန်ုပ်သည် ကုသိုလ်ကောင်းမှုကို ပြုအပ်၏။
ပုရိသေန အယံ မဂ္ဂေါ ဂန္ထဗ္ဗော။
ယောက်ျားသည် ဤလမ်းကို သွားသင့်၏။

(၂) အချို့သော ကိစ္စကိတ်နာမ်ကို နာမပိသေသနကဲ့သို့ သုံးနိုင်၏။

ပြယုဂ် -

ကရဏီယ	=	ပြုထိုက်သော
ဒဿနီယ	=	ရှုဖွယ်ကောင်းသော
သဝနီယ	=	ကြားနာအပ်သော
ဝိဇာနီယ	=	သိအပ်သော
ဧညယျ	=	သိအပ်သော
ဝတ္ထုဗ္ဗ	=	နေအပ်သော

(၃) ကိစ္စကိတ်နာမ်အချို့ကို နာမ်အဖြစ် အသုံးပြုနိုင်၏။

ပြယုဂ် -

ခါဒနီယ ၊ ခဇ္ဇ	=	ခဲဖွယ် / ခဲစရာ
ဘောဇနီယ၊ ဘောဇ္ဇ	=	ဘောဇဉ် / စားစရာ
ပါနီယ၊ ပေယျ	=	သောက်ဖွယ် / သောက်စရာ
ပူဇနီယ	=	ပူဇော်ဖွယ်
ဖောဋ္ဌဗ္ဗ	=	အတွေ့အထိ
မဇ္ဇ	=	မူးယစ်ဖွယ်
ကရဏီယ၊ ကိစ္စ	=	ပြုဖွယ်အမှု

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

သမာဓိ

အနက်အဓိပ္ပါယ်ဆက်စပ်နေသော နာမ်ပုဒ်နှစ်ခု သို့မဟုတ် နှစ်ခုထက်ပိုမိုသော နာမ်ပုဒ်တို့ကို တစ်ပုဒ် တည်းဖြစ်အောင် ချဲ့ထားခြင်း ချဉ်းစပ်ခြင်းကို သမာဓိဟုခေါ်သည်။

ပြယုဂ် -

ရာဇပုတ္တော = မင်းသားသည်

ဝိဇ္ဇာစရဏသမ္ပန္နော = ဝိဇ္ဇာစရဏနှင့် ပြည့်စုံသောမြတ်စွာဘုရားသည်

ဤပြယုဂ်တွင် ရာဇပုတ္တောသည် ရာဇာနှင့်ပုတ္တဟူသော ပုဒ်နှစ်ခုကို ချဉ်းစပ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ အနက်အားဖြင့်လည်း ရာဇာ(မင်း)နှင့် ပုတ္တ(သား)တို့သည် သားအဘအနေဖြင့် ဆက်စပ်မှုရှိသည်။ ထို့အတူ ပင် ဝိဇ္ဇာစရဏသမ္ပန္နောသည် ဝိဇ္ဇာ စရဏ သမ္ပန္နော ဟူသော ပုဒ်သုံးခုကို ပေါင်းစပ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ အနက် အားဖြင့်လည်း ဝိဇ္ဇာစရဏနှင့် သမ္ပန္န(ပြည့်စုံသောဘုရား)တို့သည် ပိုင်ဆိုင်သူနှင့် ပိုင်ဆိုင်ခြင်းခံရသော တရားအနေဖြင့် ဆက်စပ်မှုရှိသည်။ ဤသို့ အနက်အားဖြင့် ဆက်စပ်ခြင်းရှိသော နာမ်ပုဒ်တို့ကို တစ်ပုဒ်တည်း ဖြစ်အောင် ချဲ့ထားခြင်း ချဉ်းစပ်ထားခြင်းကို သမာဓိဟုခေါ်သည်။ ယင်းသို့ ချဉ်းချဲ့ထားခြင်းဖြင့်လည်း စကားတို၍ စာနေကျဉ်းလာပါသည်။

ဤနေရာ၌ သမာဓိနှင့် သန္တတို့ ခြားနားပုံကို အနည်းငယ် ဖော်ပြလိုပါသည်။ သန္တဟူသည်မှာ အထက်၌ ဖော်ပြပြီးခဲ့သည့်အတိုင်း စကားပြေပြစ်ချောမောစေရန်နှင့် ရွတ်ဆိုမှု၌ လွယ်ကူစေရန် နီးကပ်စွာ တည်နေသော ပုဒ်များကို ပေါင်းစပ်ထားခြင်းမျှသာ ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ ပေါင်းစပ်ခြင်းမှာလည်း ရွတ်ဆိုသော အခိုက်အတန့်၌ သာဖြစ်၍ အနက်အားဖြင့်မူ တစ်ပုဒ်စီခွဲခြားယူရသည်။ တစ်နည်းအားဖြင့်ဆိုရသော် ပုဒ်အနေ အထားဖြင့်သာ ပေါင်းစပ်ထားခြင်းဖြစ်၍ အနက်အားဖြင့် သမာဓိကဲ့သို့ ဆက်စပ်ခြင်း မရှိပေ။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

သမာသ်မှာမူ ပုဒ်အနေအားဖြင့်လည်း တစ်ခုတည်းတစ်ပုဒ်တည်း ပေါင်းစပ်နေ၍ အနက်အားဖြင့်လည်း စပ်ထားသော ပုဒ်အချင်းချင်း ဆက်စပ်မှုရှိနေပေသည်။ ထို့ကြောင့် -

‘အနက်မစပ်၊ ပုဒ်သာစပ်၊ မှတ်လေသန္တိမှာ။’

ပုဒ်နက်နစ်ပါး၊ စပ်တုံငြား၊ မှတ်သားသမာသ်မှာ။’
ဟု ပညာရှိတို့ စပ်ဆိုထားကြသည်။

ထိုသို့အချင်းချင်း ဆက်စပ်မှုရှိသော နာမ်ပုဒ်တို့ကို သမာသ်နည်းအရ ချဉ်းစပ်ရာ၌ များသောအားဖြင့် ရှေ့ပုဒ်၏အဆုံး ဝိဘတ်များကိုချေ၍ မူလတည်ပုဒ်အနေဖြင့်သာ ပေါင်းစပ်လေ့ရှိကြသည်။ သို့ရာတွင် အချို့သော သမာသ်ပုဒ်များ၌ ရှေ့ပုဒ်၏ ဝိဘတ်ကို မချေဘဲ ထားတတ်ကြသည်။ ယင်းသို့ ရှေ့ပုဒ်၏ ဝိဘတ်ကို ချေ၍ စပ်ထားသော သမာသ်ကို လုတ္တသမာသ် (ဝိဘတ်ကျေသောသမာသ်)ဟု ခေါ်ဆို၍ ရှေ့ပုဒ်၏ ဝိဘတ်ကိုမချေမူ၍ စပ်ထားသောသမာသ်ကို အလုတ္တသမာသ် (ဝိဘတ်မကျေသောသမာသ်)ဟု ခေါ်ဆို သည်။

ပြယုဂ် -

လုတ္တသမာသ်	-	သမဏဗြာဟ္မဏာ	=	ရဟန်းနှင့်ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်
အလုတ္တသမာသ်	-	အန္တေဝါသိက	=	အနီးနေတပည့်

သမာသ်အမျိုးအစား

ပါဠိသဒ္ဒါ၌ ပုဒ်အချင်းချင်းပေါင်းစပ်ပုံနှင့် အနက်အဓိပ္ပါယ် ပြဌာန်းမှုကိုလိုက်၍ သမာသ်(၆)မျိုးခွဲခြားဖော်ပြထားသည်။ ၎င်းတို့မှာ -

- (၁) ဒွန္တ (ဒွန်) သမာသ်
- (၂) တပ္ပုရိသ (တပ္ပုရိသ်) သမာသ်
- (၃) ကမ္မဓာရယ (ကမ္မဓာရည်း) သမာသ်
- (၄) ဒိဂုသမာသ်
- (၅) အဗျယိဘာဝ (အဗျယိဘော) သမာသ်
- (၆) ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်

တို့ဖြစ်ကြသည်။

၁။ ဒွန္တသမာသ်

ထို(၆)မျိုးအနက် ဝိဘတ်တူညီဟူသော နာမ်ပုဒ်တို့ကို ပေါင်းစပ်ထားသော သမာသ်သည် ဒွန္တ(ဒွန်)သမာသ် မည်၏။ ဤသမာသ်ကို ပုဒ်ခွဲသောအခါ ပုဒ်အသီးသီးနောက်တွင် “စ”သဒ္ဒါကို ထည့်ပေးရသည်။ ဤသမာသ်၌ ပါဝင်သော နာမ်ပုဒ်အားလုံး၏ အနက်သည် ပြဌာန်း၏။ မြန်မာဘာသာ၌ အဓိအာဘ ဆရာတပည့်စသော အသုံးအနှုန်းတို့နှင့် တူညီသည်။ သို့ရာတွင် ဒွန္တသမာသ်ကို မြန်မာပြန်ဆိုသောအခါ များသောအားဖြင့် “နှင့်” ဟူသော ဝိဘတ်ကို ထည့်၍ ပြန်ဆိုလေ့ရှိကြသည်။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

ပြယုဂ်-

မာတာ ၈ + ပိတာ ၈ = မာတာပိတရော = အမိအဘတို့
 ရောယ ၈ + မရဏဿ ၈ = ရောမရဏဿ = အိုခြင်းနှင့်သေခြင်း၏။

ဤပြယုဂ်တို့တွင် မာတာပိတရောသည် ကတ္တာပုဒ်ဖြစ်၍ ပုဒ်ခွဲပြသောအခါ မာတာ ၈ ပိတာ ၈ ဟု ကတ္တာပိဘတ်ဖြင့်ထားရှိ၍ ပုဒ်အသီးသီးနောက်တွင် “စ” သဒ္ဒါကိုထည့်ပေးရသည်။ ထို့အတူပင် ရောမရဏဿ သည် သာမိပုဒ်ဖြစ်၍ ရောယ ၈ မရဏဿ ၈ ဟု သာမိပိဘတ်ဖြင့် ပုဒ်ခွဲပြရ၍ “စ” သဒ္ဒါကို ထည့်စွက်ပေးရသည်။ မာတာပိတရော သည် အမိနှင့်အဘ ဟူသော အနက်နှစ်ခုလုံးကို ပဓာနအားဖြင့် ဖော်ပြသကဲ့သို့ ရောမရဏဿ သည်လည်း အိုခြင်းနှင့်သေခြင်း၏ ဟူသော အနက်နှစ်ပါးလုံးကို ပဓာနအားဖြင့် ယူရသည်။ ယင်းသို့ ပါဝင်သော ပိဘတ်တူ ပုဒ်အားလုံး၏ အနက်ကို ပဓာနအားဖြင့် ဖော်ပြ၍ ပုဒ်ခွဲသောအခါ “စ” သဒ္ဒါကို လည်း ထည့်စွက်ပြရသော သမာသ်မျိုးကို ဒွန္ဒသမာသ်ဟုခေါ်ဆိုပါသည်။

ဒွန္ဒသမာသ်အမျိုးအစား

ထိုဒွန္ဒသမာသ်သည် (၁) သမာဟာရဒွန္ဒနှင့် (၂) ဣတရိတရဒွန္ဒဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။

(၁) သမာသ်၌ ပါဝင်သော ပုဒ်တို့၏ အနက်များကို တစ်ခုတည်း တစ်စုတည်းအနေဖြင့် ပေါင်းယူသော ဒွန္ဒသမာသ်သည် သမာဟာရဒွန္ဒမည်၏။ ထိုသမာဟာရဒွန္ဒသမာသ်ကို များသောအားဖြင့် နပုလ္လိင် ကေဝုဗိဘတ်ဖြင့် အသုံးပြုလေ့ရှိသည်။

ဤသမာသ်အမျိုးအစားကို ကိုယ်အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်း၊ တူရိယာအင်္ဂါ၊ စစ်အင်္ဂါ၊ ငယ်ရွယ်သော သက္ကဝါ တို့ကို ဟောသောပုဒ်များ၊ အနက်အားဖြင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော ပုဒ်များ၊ လိင်အားဖြင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ် သောပုဒ်များကို ပေါင်းစပ်ရာ၌ အသုံးပြုလေ့ရှိသည်။

ပြယုဂ် -

ဟတ္ထော ၈ + ပါဒံ ၈ = ဟတ္ထပါဒံ = လက်နှင့်ခြေ
 မုခံ ၈ + နာသိကာ ၈ = မုခနာသိကံ = ခံတွင်းနှင့်နှာခေါင်း
 ဆဝိ ၈ + မံသံ ၈ + လောဟိတံ ၈ = ဆဝိမံသလောဟိတံ = အရေအသား နှင့်အသွေး

(၂) သမာသ်၌ ပါဝင်သော ပုဒ်တို့၏ အနက်များကို တစ်ခုတည်းအနေဖြင့် စုပေါင်းမယူမူ၍ တစ်ခုစီ အနေဖြင့်ယူသော ဒွန္ဒသမာသ်သည် ဣတရိတရဒွန္ဒသမာသ်မည်၏။ ဤသမာသ်၌ နောက်ဆုံးပုဒ်၏ လိင်ကိုယူ၍ ဗဟုဝုဗိဘတ် ဆက်သွယ်ရသည်။

ပြယုဂ် -

သမဏာ ၈ + ဗြာဟ္မဏာ ၈ = သမဏဗြာဟ္မဏာ = ရဟန်းနှင့်ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်
 မာတာ ၈ + ပိတာ ၈ = မာတာပိတရော = အမိနှင့်အဘတို့သည်
 ဒေဝါနံ ၈ + မနုဿာနံ ၈ = ဒေဝမနုဿာနံ = နတ်နှင့်လူတို့၏

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

ဒွန္ဒသမာသ်စပ်ရာ၌ မှတ်သားပွယ်ရာစည်းကမ်းများ

ဒွန္ဒသမာသ်၌ ပါဝင်သော နာမ်ပုဒ်ကို၏ ရှေ့နောက်အထားအသိုနှင့် ပတ်သက်၍ အောက်ပါစည်းကမ်းအတိုင်း လိုက်နာကြရသည်။

- (၁) ပုဒ်၏အဆုံး သရမတူသော နာမ်ပုဒ်များကို ပေါင်းစပ်ရာ၌ “ဣ ၊ ဥ” ဆုံးသော ပုဒ်များကို ရှေ့ထားရသည်။

ပြယုဂ် -

$$\begin{array}{ccccccccc} \text{အဂ္ဂိ စ} & + & \text{ဓုမော စ} & = & \text{အဂ္ဂိဓုမာ} & = & \text{မီးနှင့်မီးခိုးတို့} \\ \text{စက္ခု စ} & + & \text{သောတံ စ} & = & \text{စက္ခုသောတံ} & = & \text{မျက်စေ့နှင့်နား} \end{array}$$

- (၂) အက္ခရာလုံးရေ မတူသောပုဒ်များကို ပေါင်းစပ်ရာ၌ အက္ခရာလုံးရေနည်းသော ပုဒ်ကို ရှေ့ထားရသည်။

ပြယုဂ် -

$$\begin{array}{ccccccccc} \text{ဇရာ စ} & + & \text{မရဏံ စ} & = & \text{ဇရာမရဏံ} & = & \text{အိုခြင်းနှင့်သေခြင်း} \\ \text{မုခံ စ} & + & \text{နာသိကာ စ} & = & \text{မုခနာသိကံ} & = & \text{ခံတွင်းနှင့်နှာခေါင်း} \end{array}$$

- (၃) ပထမပုဒ်၏ အဆုံးသရသည် “ဤ ၊ ဦ” ဖြစ်က သရတိုပြုရသည်။

ပြယုဂ် -

$$\text{ဣတ္ထိ စ} + \text{ပုရိသာ စ} = \text{ဣတ္ထိပုရိသာ} = \text{မိန်းမနှင့်ယောက်ျားတို့။}$$

၂။ တပွရိသ (တပွရိသ်) သမာသ်

ကတ္တာ နှင့် အာလပနမှ တစ်ပါးသော ကျန်ဝိဘတ် ခြောက်မျိုးတို့တွင် တစ်ခုခုသော ဝိဘတ်ဆက်သွယ်ထားသည့် ရှေ့ပုဒ်နှင့် ပေါင်းစပ်ရသော သမာသ်သည် တပွရိသ (တပွရိသ်) သမာသ်မည်၏။ ဤသမာသ်၌ နောက်ပုဒ်၏ အနက်ပြဋ္ဌာန်းသည်။ ရှေ့ပုဒ်သည် နောက်ပုဒ်ကို အထူးပြုသော ဝိသေသနအနေဖြင့်သာ တည်ရှိသည်။ နောက်ပုဒ်၏အနက် ပြဋ္ဌာန်းသဖြင့်လည်း နောက်ပုဒ်၏လိင်ကိုလိုက်၍ ဝိဘတ်ကို ဆက်သွယ်အသုံးပြုရသည်။

ပြယုဂ် -

$$\begin{array}{ccccccccc} \text{သစ္စံ} & + & \text{ဝါဒီ} & = & \text{သစ္စဝါဒီ} & = & \text{အမှန်ကိုပြောဆိုလေ့ရှိသူ} \\ \text{ရညော} & + & \text{ပုတ္တော} & = & \text{ရာဇပုတ္တော} & = & \text{မင်း၏သား} \end{array}$$

ဤပြယုဂ်တို့တွင် သစ္စဝါဒီ သည် သစ္စ နှင့် ဝါဒီ နှစ်ပုဒ်ကို ပေါင်းစပ်ထားသော်လည်း သစ္စ၏ အနက်ဖြစ်သော ‘အမှန်’ကို အဓိကမယူဘဲ ဝါဒီ၏ အရအမှန်ကို ပြောလေ့ရှိသူကိုသာ ပဓာနယူရသည်။ သစ္စသည် ဝါဒီ ကိုအထူးပြုရုံအနေဖြင့်သာ တည်ရှိသည်။ ထို့အတူပင် ရာဇပုတ္တော၌လည်း ရာဇ၏အရ ‘မင်း’ကိုမယူဘဲ ပုတ္တ၏အရ ‘သား’ကိုသာ ပဓာန ယူရသည်။ ရာဇသည် ပုတ္တကို အထူးပြုသော ပုဒ်အနေဖြင့်သာ

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

တည်ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် ရာဇပုတ္တ 'မင်းသား' ဟူသော အနက်ကိုသာရရှိသည်။ ထိုသို့ ကမ္မ စသော ဝိဘတ်တစ်မျိုးမျိုး ဆက်သွယ်သော ရှေ့ပုဒ်ဖြင့် ဆက်စပ်၍ နောက်ပုဒ်၏အနက်ကို ပဓာနအားဖြင့် ယူရသော သစ္စဝါဒီ၊ ရာဇပုတ္တောကဲ့သို့သော သမာသ်တို့ကို တပျူရိသသမာသ်ဟု ခေါ်သည်။

တပျူရိသ သမာသ်အမျိုးအစား

တပျူရိသ သမာသ်သည် ရှေ့ပုဒ်၌ ဆက်ထားသော နာမ်ဝိဘတ်ကိုလိုက်၍ ဒုတိယာတပျူရိသ၊ တတိယာ တပျူရိသ စသည်ဖြင့် ခြောက်မျိုးရှိ၏။ ထိုခြောက်မျိုးတို့မှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။

၁။ ဒုတိယာတပျူရိသ သမာသ်

ကမ္မကာရက(ခေါ်)ဒုတိယာ ဝိဘတ် သက်ထားသောရှေ့ပုဒ်နှင့် ဆက်စပ်ရသော တပျူရိသသမာသ် သည် ဒုတိယာ တပျူရိသ သမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

ဂါမံ	ဂတော	=	ဂါမဂတော	=	ရွာသို့သွားသူ
ကုမ္ဘ	ကာရော	=	ကုမ္ဘကာရော	=	အိုးလုပ်သူ (အိုးထိန်းသည်)
မာလံ	ကာရော	=	မာလကာရော	=	ပန်းကုံးလုပ်သူ (ပန်းသည်)

၂။ တတိယာတပျူရိသ သမာသ်

ကရဏကာရက (ခေါ်) တတိယာ ဝိဘတ်သက်ထားသော ရှေ့ပုဒ်နှင့်ဆက်စပ်ရသော တပျူရိသ သမာသ်သည် တတိယာတပျူရိသ သမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

ဗုဒ္ဓေန	+	ဘာသိတော	=	ဗုဒ္ဓဘာသိတော	=	ဘုရားသည် ဟောကြားအပ်သော
သုကေဟိ	+	အာဟဋ္ဌံ	=	သုကာဟဋ္ဌံ	=	ကြက်တူရွေးတို့ဆောင်ယူလာသော
ဥရေန	+	ဂေါ	=	ဥရဂေါ	=	ရင်ဖြင့်သွားသော၊ မြွေ

၃။ စတုတ္ထိတပျူရိသ သမာသ်

သမ္ပဒါနကာရကဝိဘတ် သက်ထားသောရှေ့ပုဒ်နှင့် ဆက်စပ်ရသော တပျူရိသ သမာသ်သည် စတုတ္ထိ တပျူရိသ သမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

ကထိနဿ	+	ဒုဿံ	=	ကထိန ဒုဿံ	=	ကထိန်သင်္ကန်း
သံဃဿ	+	ဘတ္တံ	=	သံဃဘတ္တံ	=	သံဃာအဖို့ဆွမ်း
ရညော	+	အရဟံ	=	ရာဇာရဟံ	=	မင်းအဖို့ထိုက်သော
ဗုဒ္ဓဿ	+	ဒေယျံ	=	ဗုဒ္ဓဒေယျံ	=	ဘုရားအားလှူထိုက်သော

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

မှတ်ချက် ။ ။ အလိုရှိသော အနက်ကိုဟောသော “ကာမ” ပုဒ်နှင့် ကုစ္ဆတ္တ ကြိယာပုဒ်ကို တွဲစပ်ထားသည့် သမာသ်ကိုလည်း စတုတ္ထိတပျူရိသ သမာသ်ဟုပင် ခေါ်ဆိုရသည်။

ပြယုဂ် -

ဂန္တု	+	ကာမော	=	ဂန္တုကာမော	=	သွားလိုသည်
သောတုံ	+	ကာမော	=	သောတုကာမော	=	ကြားနာလိုသည်

၄။ ပဉ္စမိတပျူရိသ သမာသ်

အပါဒါနကာရက ခေါ် ပဉ္စမိ ဝိဘတ်သက်ထားသော ရှေ့ပုဒ်နှင့်ဆက်စပ်ရသော တပျူရိသ သမာသ်သည် ပဉ္စမိတပျူရိသ သမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

ရက္ခသ္မာ	+	ပတိတော	=	ရက္ခပတိတော	=	သစ်ပင်မှကျသော
ဗန္ဓနသ္မာ	+	မုတ္တော	=	ဗန္ဓနမုတ္တော	=	အနှောင်အဖွဲ့မှလွတ်သော
ကမ္မတော	+	ဇံ	=	ကမ္မဇံ	=	ကံကြောင့်ဖြစ်သော

၅။ ဆဋ္ဌိတပျူရိသ သမာသ်

သာမိကာရက ခေါ် ဆဋ္ဌိ ဝိဘတ်သက်ထားသော ရှေ့ပုဒ်နှင့်ဆက်စပ်ရသော တပျူရိသ သမာသ်သည် ဆဋ္ဌိတပျူရိသသမာသ် မည်၏။

ပြယုဂ် -

ဒေဝါနံ	+	ရာဇာ	=	ဒေဝရာဇာ	=	နတ်တို့၏မင်း (သိကြားမင်း)
ဗုဒ္ဓဿ	+	ဝစနံ	=	ဗုဒ္ဓဝစနံ	=	ဘုရား၏စကားတော်
ကုတ္တိယာ	+	ရူပံ	=	ကုတ္တိရူပံ	=	မိန်းမ၏အဆင်း
ဓညာနံ	+	ရာသိ	=	ဓညရာသိ	=	စပါးပုံ
ဘိက္ခုနီနံ	+	သံဃော	=	ဘိက္ခုနီသံဃော	=	ရဟန်းမိန်းမတို့၏အဖွဲ့

၆။ သတ္တမိတပျူရိသ သမာသ်

ဩကာသကာရက ခေါ် သတ္တမိ ဝိဘတ် သက်ထားသော ရှေ့ပုဒ်နှင့်ဆက်စပ်ရသော တပျူရိသ သမာသ်သည် သတ္တမိတပျူရိသ သမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

အရညေ	+	ဝါသီ	=	အရညဝါသီ	=	တော၌နေသူ
ဝနေ	+	စရော	=	ဝနစရော	=	တော၌လှည့်လည်သူ
ဓမ္မေ	+	ရတော	=	ဓမ္မရတော	=	တရား၌ဓမ္မလျော်သူ
ပဗ္ဗတေ	+	ဌော	=	ပဗ္ဗတဌော	=	တောင်ပေါ်၌တည်သောသူ

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

အလှူတ္တတပျူရိသ သမာသ်

ဖော်ပြခဲ့သော ပြယုဂ်များသည် ရှေ့ပုဒ်၏ ဝိဘတ်ကျသော တပျူရိသ (လှူတ္တ တပျူရိသ)သမာသ် ပုဒ်များဖြစ်၏။ အချို့သော တပျူရိသ သမာသ်ပုဒ်များ၌မူ ရှေ့ပုဒ်၏ ဝိဘတ်ကို မချေဘဲထားတတ်၏။ ထိုသို့ ဝိဘတ်မချေဘဲထားရှိသော သမာသ်မျိုးကို အလှူတ္တတပျူရိသ သမာသ်ဟုခေါ်သည်။

ပြယုဂ် -

ပဘံ + ကရော = ပဘကီရော = အလင်းရောင်ပြုသော၊ နေ

အန္တေ + ဝါသိကော = အန္တေဝါသိကော = အနီးနေတပည့်

အချို့သော တပျူရိသ သမာသ်များ၌ ရှေ့ပုဒ်နှင့် နောက်ပုဒ်တို့ကို ပြန်လှန်၍ ထားတတ်ကြ၏။

ပြယုဂ် -

ဟံသာနံ + ရာဇာ = ရာဇဟံသာသော = ဟင်္သာမင်း

၂။ ကမ္မဇာရယသမာသ်

တူညီသော အနက်ရနိုင်သည့် ပုဒ်နှစ်ခုကို ပေါင်းစပ်ထားသောသမာသ်သည် ကမ္မဇာရယသမာသ် မည်၏။ ဤသမာသ်၌ ရှေ့ပုဒ်သည် များသောအားဖြင့် နာမဝိသေသနဖြစ်၍ နောက်ပုဒ်သည် နာမ်ဖြစ်၏။ ထိုပုဒ်နှစ်ခုတို့သည် ဝိဘတ်တူရသည်။ သမာသ်ပုဒ်၌မူ နောက်ပုဒ်၏ လိင်သို့လိုက်၍ ဝိဘတ်သွယ်ရသည်။

ပြယုဂ် -

နီလံ + ဥပ္ပလံ = နီလုပ္ပလံ = ညိုသောကြာ၊ ကြာညို

မဟန္တိ + နဒီ = မဟာနဒီ = မြစ်ကြီး

ဤပြယုဂ်တို့အနက် နီလုပ္ပလံတွင် ဥပ္ပလံသည် 'ကြာ'ဟူသော အနက်ကိုဟောသည်။ နီလံသည် 'ညိုသော'အနက်ကို ဟောသော်လည်း နာမဝိသေသနပုဒ်ဖြစ်၍ ဥပ္ပလံသဒ္ဒါနှင့် တွဲယှဉ်သောအခါ ညိုသော ကြာကိုပင်ဟောနိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် နီလံနှင့်ဥပ္ပလံတို့သည် အနက်တူသည်ဟုပင် ဆိုရသည်။ ထို့အတူပင် မဟန္တိသည် ကြီးသောအနက်ကို ဟောသည့် နာမဝိသေသနပုဒ်ဖြစ်သည်။ နဒီ(မြစ်)ဟူသော ပုဒ်နှင့် ယှဉ်ခိုက်ကြီးသောမြစ်ကို ပါဟောနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် မဟန္တိနှင့် နဒီတို့သည် အနက်တူသည်ဟု ဆိုရပါသည်။ ယင်းသို့ အနက်တူညီသောပုဒ်နှစ်ခုကို ပေါင်းစပ်ထားသည့် နီလုပ္ပလံ၊ မဟာနဒီစသည်တို့သည် ကမ္မဇာရယသမာသ်ဖြစ်ကြပါသည်။

ကမ္မဇာရယသမာသ်ပြုသည့်အခါ သတိပြုရမည့်အချက်များ

(က) သမာသ်၌ ပါဝင်က မဟန္တ(ကြီးသော)ပုဒ်ကို မဟာပြုရ၏။

ပြယုဂ် -

မဟန္တော + ပုရိသော = မဟာပုရိသော = မြတ်သောယောက်ျား

မဟန္တိ + နဒီ = မဟာနဒီ = ကြီးသောမြစ်

မဟန္တံ + ဘယံ = မဟတ္တယံ = ကြီးသောဘေး

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

(ခ) သမာသိ၌ ပါဝင်က သန္တ (ကောင်းသော)ပုဒ်ကို “သ”ပြုရ၏။
ပြယုဂ် -

သန္တော	+	ပုရိသော	=	သပ္ပုရိသော	=	ကောင်းသောယောက်ျား
သန္တော	+	ဓမ္မော	=	သဒ္ဓမ္မော	=	သူတော်ကောင်းတရား

(ဂ) ဣတ္ထိလိင်ပုဒ်နှစ်ခု ပေါင်းစပ်လျှင် များသောအားဖြင့် ရှေ့ပုဒ်ကို (ပုလ္လိင်တည်ပုဒ်ကဲ့သို့) သရတို့ ပြု၍ထားရသည်။

ပြယုဂ် -

ခတ္တိယာ	+	ကညာ	=	ခတ္တိယကညာ	=	ခတ္တိယအနွယ်မိန်းကလေး
---------	---	-----	---	-----------	---	----------------------

(ဃ) ပဋိသေခပုဒ် “န” (မရှိမဖြစ်မဟုတ်) ပုဒ်ကို ဗျည်းနှင့် စသောပုဒ်၏အရှေ့၌ “အ”ပြုရ၍ သရနှင့် စသောပုဒ်ရှေ့တွင် “အန်”ပြုရ၏။

ပြယုဂ် -

န	+	ဗြာဟ္မဏော	=	အဗြာဟ္မဏော	=	ပုဏဏ္ဏားမဟုတ်
န	+	အရိယော	=	အနရိယော	=	အရိယာမဟုတ်
န	+	ဓမ္မေန	=	အဓမ္မေန	=	မတရားသဖြင့်

(င) “ကု” (မကောင်းသော)ပုဒ်ကို ဗျည်းနှင့်စသော ပုဒ်ရှေ့၌ “ကာ”ပြုရ၍ သရနှင့်စသော ပုဒ်ရှေ့၌ “ကဒ်”ပြုရ၏။

ပြယုဂ် -

ကု	+	ပုရိသော	=	ကာပုရိသော	=	မကောင်းသောယောက်ျား
ကု	+	အန္တံ	=	ကဒန္တံ	=	မကောင်းသောအစာ

ကမ္မဇာရယ သမာသိအမျိုးအစားများ

ကမ္မဇာရယသမာသိသည် ပါဝင်သာပုဒ်ကို၏ အနေအထားကိုလိုက်၍ အောက်ပါအတိုင်း အမျိုးအစားခွဲခြားထားသည်။

(က) နာမဝိသေသနပုဒ်ကို ရှေ့ထားသော ကမ္မဇာရယသမာသိ

ပြယုဂ် -

နီလံ	+	ဥပ္ပလံ	=	နီလုပ္ပလံ	=	ကြာညို (ပြာ)ပန်း
အပရော	+	ပုရိသော	=	အပရပုရိသော	=	တစ်ပါးသောယောက်ျား
ကဏှော	+	သပ္ပေါ	=	ကဏှသပ္ပေါ	=	မည်းနက်သောမြွေ၊ မြွေဟောက်

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

(ခ) နာမဝိသေသနပုဒ်ကို နောက်၌ထားသော ကမ္မဓာရယသမာသ်။

ပြယုဂ် -

သေဋ္ဌော	+	ဗုဒ္ဓေါ	=	ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌော	=	အမြတ်ဆုံးသောဘုရား
ဥက္ကမော	+	ပုရိသော	=	ပုရိသုက္ကမော	=	မြတ်သောယောက်ျား
ပဏ္ဍိတော	+	မဟောသမော	=	မဟောသပဏ္ဍိတော	=	ပညာရှိသောမဟောသမာ

(ဂ) နာမဝိသေသနပုဒ်နှစ်ခုကို ပေါင်းစပ်ထားသော ကမ္မဓာရယသမာသ်။

ပြယုဂ် -

အန္ဓော (စ သော)	ဗမိရော	(စ)	=	အန္ဓဗမိရော	=	မျက်စေ့ကန်း၍ နားထိုင်းသူ
ခဇ္ဇော (စ သော)	ခုဇ္ဇော	(စ)	=	ခဇ္ဇခုဇ္ဇော	=	ခြေလည်းခွင် ခါးလည်းကုန်းသူ

(ဃ) နောက်ပုဒ်၏အနက်သဘောကို ပေါ်လွင်အောင် ဖော်ပြသော ကမ္မဓာရယသမာသ်။

ဤသမာသ်ကို ပုဒ်ခွဲလျှင် “ဣတိ၊ ဝေ၊ သင်္ခါတော၊ ဟုတ္တာ” စသော ပုဒ်တို့ကို ထည့်သွင်းပေးရသည်။

ပြယုဂ် -

အနိစ္စံ	+	ဣတိ	+	သညာ	=	အနိစ္စသညာ	=	အနိစ္စဟုမှတ်ခြင်း
ဂုဏော	+	ဝေ	+	ဓနံ	=	ဂုဏဓနံ	=	ဂုဏ်သာလျှင်ဥစ္စာ
ရူပမေဝ	+	အာယတနံ	=	ရူပါယတနံ	=	ရုပ်သည်ပင်လျှင် အာယတန		

(င) “ပ၊ ဝိ” စသော ပုဒ်များရှေ့၌ထားသော ကမ္မဓာရယသမာသ်။

ထို “ပ၊ ဝိ” စသည်တို့သည် ရှေး၌ ရှိရုံသာရှိ၍ အနက်ပြဋ္ဌာန်းခြင်းမရှိပေ။

ပြယုဂ် -

ပါဝစနံ	=	စကား
ဝိကပ္ပော	=	ထူးသောကြံခြင်း
သမာဓာနံ	=	ကောင်းစွာထားခြင်း

(စ) ဥပမာကမ္မဓာရယသမာသ် - ဥပမာနပုဒ်နှင့် ဥပမေယျပုဒ်နှစ်ခုကိုတွဲ၍ ပေါင်းစပ်ထားသော သမာသ်သည် ဥပမာ ကမ္မဓာရယသမာသ်မည်၏။ များသောအားဖြင့် ဥပမာနပုဒ်ကို နောက်ပုဒ်အဖြစ် ထားရှိ၏။ ဤသမာသ်ကို ပုဒ်ခွဲလျှင် “ဝိယ (ကဲ့သို့)” ဟူသောပုဒ်ကို ထည့်ပေးရသည်။

ပြယုဂ် -

အာဒိစ္စော	+	ဝိယ	+	ဗုဒ္ဓေါ	=	ဗုဒ္ဓါဒိစ္စော	=	နေမင်းနှင့်တူသောဘုရား
ပဒုမံ	+	ဝိယ	+	မုခံ	=	မုခပဒုမံ	=	ပဒုမ္မာကြာနှင့်တူသောမျက်နှာ
နာဂေါ	+	ဝိယ	+	ဗုဒ္ဓေါ	=	ဗုဒ္ဓနာဂေါ	=	ဆင်မင်းနှင့်တူသောဘုရား
သီဟော	+	ဝိယ	+	နရော	=	နရသီဟော	=	ခြင်္သေ့ကဲ့သို့သောလူ

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

(ဆ) အမျိုးအစားချင်းတူညီ သက်ဆိုင်သော နာမ်ပုဒ်နှစ်ခုကို ပေါင်းစပ်သော ကမ္မဓာရယသမာသ်။

ပြယုဂ် -

ဝိနယော	+	ပိဋကံ	=	ဝိနယပိဋကံ	=	ဝိနည်းပိဋက
မဂဓံ	+	ရဋ္ဌံ	=	မဂဓရဋ္ဌံ	=	မဂဓတိုင်း
စိတ္တော	+	ဂဟပတိ	=	စိတ္တဂဟပတိ	=	စိတ္တသူကြွယ်

၄။ ဒိဂုသမာသ်

သင်္ချာရှေ့ရှိသော သမာသ်သည် ဒိဂုသမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

တယော + လောကာ = တိလောကံ = လောကသုံးပါး

ဤသမာသ်သည် (၁) သမာဟာရဒိဂုသမာသ် နှင့် (၂) အသမာဟာရ ဒိဂုသမာသ် ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။

(၁) ထိုနှစ်မျိုးအနက် သမာသ်၌ ပါရှိသောပုဒ်တို့၏ အနက်ကို တစ်လုံးတစ်စည်းတည်းအဖြစ်ဖြင့် ယူသော ဒိဂုသမာသ်ကို သမာဟာရဒိဂုသမာသ် ဟုခေါ်၏။ ယင်းသမာသ်သည် များသောအားဖြင့် နပုလ္လိင် ဧကဝုဗ္ဗံ ဝိဘတ်အဆုံးရှိ၏။

ပြယုဂ် -

တိဏိ	+	ရတနာနိ	=	တိရတနံ	=	ရတနာသုံးပါး
ပဉ္စ	+	ဂါဝေါ	=	ပဉ္စဂါဝံ	=	နွားငါးကောင်
သတ္တ	+	ဂေါဒါဝရိယော	=	သတ္တဂေါဒါဝရံ	=	ဂေါဒါဝရီ မြစ်ခုနစ်စင်း

(၂) သမာသ်၌ ပါရှိသောပုဒ်တို့၏ အနက်ကို တစ်ခုစီခွဲ၍ ယူသော ဒိဂုသမာသ်ကို အသမာဟာရဒိဂုသမာသ်ဟုခေါ်၏။ ယင်းသမာသ်သည် နောက်ပုဒ်၏ လိင်သို့လိုက်၍ ဗဟုဝုဗ္ဗံဝိဘတ်ကို ဆက်ရသည်။

ပြယုဂ် -

စတသော	+	ဒိသာ	=	စတုဒိသာ	=	အရပ်လေးမျက်နှာ
ဒသ သဟဿာနိ	+	စက္ကဝဠာနိ	=	ဒသ သဟဿ စက္ကဝဠာနိ	=	စကြာဝဠာတစ်သောင်း

တစ်ခါတရံ သင်္ချာပုဒ်ကို နောက်၌ထားတတ်၏။

ပြယုဂ် -

သတာနိ + သကဠာနိ = သကဠသတာနိ = လှည်းတစ်ရာ

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

၅။ အဗျယိဘာဝ သမာသိ

အဗျယ ခေါ်သော ဥပသာရပုဒ်၊ နိပါတ်ပုဒ်များ ရှေးရှိ၍ ယင်းအဗျယပုဒ်၏ အနက်ကို ပဓာန အားဖြင့် ဖော်ပြသော သမာသိသည် အဗျယိဘာဝ သမာသိမည်၏။ ဤသမာသိသည် နပုလ္လိင် ကေဂုဏ် - ဝိဘတ်အဆုံးရှိ၏။

ပြယုဂ် -

$$\text{ဥပ} + \text{နဂရဿ} = \text{ဥပနဂရံ} = \text{မြို့အနီး}$$

မှတ်ချက် ။ ။ ဥပနဂရံသည် ဥပဟူသော ဥပသာရပုဒ်နှင့် နဂရဟူသော နာမ်ပုဒ်တို့ကို ပေါင်းစပ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ အနက်ယူသောအခါ နဂရ အရ 'မြို့'ကိုမယူမူ၍ ဥပဟူသော ပုဒ်၏အရ 'အနီး' (ဝါ) 'မြို့၏အနီး'ကိုသာ ပဓာနယူရ၏။ ထိုသို့ အဗျယပုဒ်ရှေ့၌ထား၍ ယင်းပုဒ်အနက်ကိုသာ ပဓာနအားဖြင့် ယူရသောသမာသိသည် အဗျယိဘာဝ သမာသိမည်၏။

ဤသမာသိကို ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်းတို့၌ ပဌမာဝိဘတ်ကျေသော အဗျယိဘာဝသမာသိ၊ ဒုတိယာဝိဘတ်ကျေသော အဗျယိဘာဝသမာသိ စသည်ဖြင့် သတ္တမိဝိဘတ်ကျေသည်အထိ ခုနစ်မျိုးရှိကြောင်း ပြဆို၏။ ဤကျမ်း၌မူ ယင်းသို့ မခွဲမူ၍ အဗျယိဘာဝသမာသိဖြစ်သော ပုဒ်များကို အောက်ပါအတိုင်း စုပေါင်းဖော်ပြလိုက်ပါသည်။

ပြယုဂ် -

ယာဝ	+	ဇိဝါ	=	ယာဝဇိဝံ	=	အသက်ထက်ဆုံး
ယထာ	+	ဗလေန	=	ယထာဗလံ	=	စွမ်းအားရှိသမျှ
အန္တော	+	ပါသာဒဿ	=	အန္တောပါသာဒံ	=	နန်းတော်အတွင်း
ဥပ	+	နဂရဿ	=	ဥပနဂရံ	=	မြို့အနီး၌
ယထာ	+	ဂုဗ္ဘာနံ	=	ယထာဂုဗ္ဗံ	=	ကြီးစဉ်ငယ်လိုက်
အနု	+	တီရဿ	=	အနုတီရံ	=	ကမ်းရိုးတစ်လျှောက်

၆။ ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသိ

သမာသိပုဒ်တစ်ခုသည် မိမိ၌ပါဝင်သော ပုဒ်အသီးသီး၏ အနက်ကို မဟောမူ၍ ထိုအနက်များနှင့် ဆက်စပ်သည့် အခြားတစ်ပါးသော အနက်ကို ဟောလတ်သော် ထိုသမာသိမျိုးကို ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသိဟု ခေါ်ဆိုသည်။ ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသိကို ပုဒ်ခွဲပြသောအခါ လိုအပ်သော အနက်ပြည့်စုံစေရန်လည်းကောင်း၊ တစ်ပါးသောအနက်ကိုဟောကြောင်း ထင်ရှားစေရန်လည်းကောင်း၊ “ယော . . . သော၊ ယံ . . . တံ၊ ယာ . . . သာ” စသောပုဒ်တို့ လိုအပ်သလို ထည့်သွင်းပေးရသည်။ အနက်ကိုလိုက်၍လည်း ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသိပုဒ်၏ လိင်နှင့်ဝိဘတ်ကို အသုံးပြုရသည်။

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

ပြယုဂ် -

ဒသဗလနိ ယဿ (ဘဂဝတော) သော = ဒသဗလော = ဆယ်ပါးသော အားရှိသော မြတ်စွာဘုရား

ထို “ဒသဗလော” ဟူသော သမာသ်သည် ဒသ နှင့် ဗလကို ပေါင်းစပ်ထား၏။ တိုက်ရိုက်အနက်မှာ “ဆယ်ပါးသောအား” ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ဒသဗလော၌မူ ထိုတိုက်ရိုက်အနက်ကို မယူပဲ ယင်း “အား ဆယ်ပါး နှင့်ပြည့်စုံသော မြတ်စွာဘုရား” ဟူသော တစ်ပါးသောအနက်ကို ယူရသည်။ ထို့ကြောင့် ဒသဗလော သည် ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်မည်၏။ ဤသမာသ်မျိုးအစားသည် “မလက်တို၊ မောင်ခါးကုန်း” စသော မြန်မာအခေါ် တို့နှင့်တူညီသည်။ မလက်တိုဟုဆိုသောအခါ ကျွန်ုပ်တို့သည် ကိုနေသောလက်ကို ဆိုသည်မဟုတ်၊ ထိုလက်တိုရှိ သော အမျိုးသမီးကို ဆိုလိုကြောင်း နားလည်ကြသည်။ မောင်ခါးကုန်း သို့မဟုတ် ငကုန်းဟုဆိုသောအခါ၌ လည်း ကုန်းနေသော ခါးကိုမဆို ခါးကုန်းနေသူကိုသာ ဆိုလိုကြောင်း သဘောပေါက်ကြသည်။ ယင်းသို့ သမာသ် ပုဒ်၌ ပါဝင်သော ပုဒ်အသီးသီး၏အနက်ကို မဟောပဲ၊ ထိုအနက်တို့နှင့် ဆက်စပ်သော အခြားသော အနက်ကို ဟောသည့် သမာသ်မျိုးကို ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်ဟု ခေါ်ဆိုပါသည်။

ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်အမျိုးအစား

ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်သည် ပုဒ်ခွဲရာ၌ ထည့်သွင်းပေးရသော “ယော၊ ယံ” စသောပုဒ်တို့၏ ကာရကဝိဘတ် အနေအထားကိုလိုက်၍ ပဌမာဗဟုဗ္ဗိဟိ၊ ဒုတိယာဗဟုဗ္ဗိဟိ စသည်ဖြင့် ခုနစ်မျိုးရှိ၏။

၁။ ပဌမာဗဟုဗ္ဗိဟိ

ထိုခုနစ်ပါးတွင် ပုဒ်ခွဲသောအခါ “ယော၊ ယာ၊ ယံ” ဟူသော ကတ္တာကာရက ခေါ် ပဌမဝိဘတ်သက်ထား သော ပုဒ်တစ်ခုခု ထည့်သွင်းပေးရသော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်သည် ပဌမာဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

စက္ခုဘူတော ဣဝံ ဘူတော ယော (ဘဂဝါ) သော = စက္ခုဘူတော = မျက်စေ့သဖွယ်ဖြစ်သော မြတ်စွာဘုရား

၂။ ဒုတိယာဗဟုဗ္ဗိဟိ

ပုဒ်ခွဲသောအခါ “ယံ” စသော ကမ္မကာရက ခေါ် ဒုတိယဝိဘတ်သက်ထားသည့် ပုဒ်ထည့်ပေးရသော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်သည် ဒုတိယာဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ် မည်၏။

ပြယုဂ် -

အာဂတာ သမဏာ ဣမံ (သံဃာရာမံ) သော = အာဂတာ သမဏော = ရဟန်းများလာသောကျောင်း

ပါဠိ သက္ကတဌာန (ဒုတိယနှစ်)

၃။ တတိယာဗဟုဗ္ဗိဟိ

ပုဒ်ခွဲသောအခါ “ယေန” စသော ကရုဏာကာရက ခေါ်တတိယာဝိဘတ်သက်ထားသည့် ပုဒ်ထည့်ပေးရသော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်သည် တတိယာဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

ဇိတာနိ ဣန္ဒြိယာနိ ယေန (သမဏေန) သော = ဇိတိန္ဒြိယော = ဣန္ဒြေတို့ကိုအောင်ပြီးသောရဟန်း

၄။ စတုတ္ထိဗဟုဗ္ဗိဟိ

ပုဒ်ခွဲသောအခါ “ယဿ” စသော သမ္ပဒါနကာရက ခေါ်စတုတ္ထိဝိဘတ်သက်ထားသည့် ပုဒ်ထည့်ပေးရသော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်သည် စတုတ္ထိဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

ဒိန္နော သုကော ယဿ (ရညော) သော = ဒိန္နသုကော = အခွန်ပေးအပ်ပြီးသောမင်း

၅။ ပဉ္စမိဗဟုဗ္ဗိဟိ

ပုဒ်ခွဲသောအခါ “ယသ္မာ” စသော အပါဒါနကာရက ခေါ်ပဉ္စမိဝိဘတ်သက်ထားသည့် ပုဒ်ထည့်ပေးရသော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်သည် ပဉ္စမိဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

နိဂ္ဂတာ ဇနာ ယသ္မာ (ဂါမာ) သော = နိဂ္ဂတဇနော = လူတို့ထွက်ခွာခဲ့သောရွာ

၆။ ဆဋ္ဌိဗဟုဗ္ဗိဟိ

ပုဒ်ခွဲသည့်အခါ “ယဿ” စသော သာမိကာရက ခေါ်ဆဋ္ဌိဝိဘတ်သက်ထားသည့် ပုဒ်ထည့်ပေးရသော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်သည် ဆဋ္ဌိဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

ဆိန္ဒော ဟတ္ထော ယဿ သော = ဆိန္ဒဟတ္ထော = လက်ပြတ်သောသူ

၇။ သတ္တမိဗဟုဗ္ဗိဟိ

ပုဒ်ခွဲသည့်အခါ “ယသ္မိ” စသော ဩကာသကာရက ခေါ်သတ္တမိဝိဘတ်သက်ထားသည့် ပုဒ်ထည့်ပေးရသော ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်သည် သတ္တမိဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်မည်၏။

ပြယုဂ် -

သမ္ပန္နာနိ သဿာနိ ယသ္မိ (ဇနပဒေ) သော = သမ္ပန္နသဿော = ကောက်စပါးပြည့်စုံသောဇနပုဒ်

